SCHETSEN UIT HET KERKELIJK LEVEN DER
GEREFORMEERDEN TE MAASSLUIJS,

DOOR

Dr. C. VELTENAAR.

I.

Eene kerkeraadsvergadering in het
„studioir” van den predikant.

De predikant, in wiens studeerkamer ik U binnenleid, is Johannes Fenacolijs, de derde predikant van Maaslandsluis ¹⁾. „Deze man is een uytstekent pylaer in den Tempel des Heeren ter dezer plaetse geweest en zonder zijnen onvermoeiden arbeit en onbezweeke gemoedigheid, zou deze Tente in haggelijke tijden, welke doen de Kerke Christi in deze Landen begonden te benauwen, door zulken, die uit haren schoot opkwaamen, waarschijsnlijk omvergeworpen zijn” ²⁾.

Geboren in 1577, studeerde hij te Leiden, werd conrector te Delft, in 1601 beroepen te 't Woud en aldaar den

1) De eerste predikant was Cornelis Adriaansz van 1598—1602, de tweede Bernardus Stedemeyer van 1602—1608.

2) Johannes M. Hoffmann, *Leerrede over Jesaja 33: 20*, 's-Gravenhage 1740, blz. 49.

16den December bevestigd ¹⁾. Den 1sten October 1608 te Maaslandsluis bevestigd, diende hij de gemeente van de 37 jaren, die hem aldaar vergund werden, reeds een achttal jaren. Buitengewoon was hij toen reeds door de gemeente geliefd. Vertrouwd met de klassieken, vertaler van „De Civitate Dei” van Augustinus ²⁾, vloeiend spreker en uitnemend schrijver, was hij met gaven van verstand en hart versierd. Fijn besneden van gelaat, een open oogopslag, ravenzwarte lokken, die eenigszins gekruld op de hagelwitte bef neervallen, — eene sympathieke verschijning, zooals hij met den wijsvinger den tekst aanwijst uit den vóór hem opengeslagen Deux-Aes Bijbel ³⁾. Aan het volk — zoo verhaalt ons de bijna uitgesletene grafsteen, — aan het volk gaf hij een magistraat, aan de Kerk een kas en een godshuis, aan de armen geldmiddelen en opbrengsten, aan het Visscherij-college een bestuur en overheidspersonen ⁴⁾.

Onder de bedachtzame en eminente leiding van dezen herder was het in de gemeente tot nog toe zeer rustig gebleven, in tegenstelling met het moederdorp Maasland en het naburige Den Briel. Maar de twisten over de praedestinatie, over de rechten der kerk en die van den ambachtsheer, over de geldigheid en bevestiging van de kerkorde van 1586 of die van 1591, door eene commissie van acht politieken en acht predikanten, op last der Staten opgesteld, over de verkiezing der ouderlingen „op den ouden of nieuwen voet”, over de volharding der heiligen, zouden ook de Maassluische gemeente verontrusten.

De hoofdpersonen in dien strijd, waren eenerzijds de predikant, gesteund door kerkeraad en magistraat, anderzijds de ambachtsheer van Maaslandsluis Jhr. Jacob van

1) Van der Aa, *Biographisch Woordenboek*, Dl. VI, blz. 68.

2) „*Den H. Out Vader Augustinus*” enz., Amsterdam 1660.

3) Geschilderd portret in de Kerkmeesterskamer.

4)	<table border="0"> <tr> <td>Populo</td> <td rowspan="4">} procuravit {</td> <td>Magistratum.</td> </tr> <tr> <td>Ecclesiae</td> <td>Aerarium & Templum.</td> </tr> <tr> <td>Pauperibus</td> <td>Media & reditus.</td> </tr> <tr> <td>Societati piscatoriae</td> <td>Ordinem & ephoros.</td> </tr> </table>	Populo	} procuravit {	Magistratum.	Ecclesiae	Aerarium & Templum.	Pauperibus	Media & reditus.	Societati piscatoriae	Ordinem & ephoros.	Qui
Populo	} procuravit {	Magistratum.									
Ecclesiae		Aerarium & Templum.									
Pauperibus		Media & reditus.									
Societati piscatoriae		Ordinem & ephoros.									

Egmond, gesteund door den lateren ambachtsheer Jhr. Otto van Sevender en zijdelings door Johan van Oldenbarnevelt. In het begin droeg de strijd een particulier karakter. Lambregt Willemsz had het penningmeesterschap van het Visscherijcollege verkregen, een post, door den secretaris Otho de Roy begeerd. De Roy, die de gunst van Jhr. Van Sevender begeerde en verkreeg, had er ook met den predikant over gesproken. Dat Lambregt Willemsz het penningmeesterschap verkreeg, zette kwaad bloed bij den secretaris en leidde tot de twist, die voorloopig door den kerkeraad werd bijgelegd.

Ook Hoffmann spreekt er van in deze woorden: „In de rampspoedige tijden, doen de Arminianen sterkte in de poorte vonden, heeft vader Fenacolijs als een held gestreden en de Maassluyzers met hem, die hem van het nodige onderhoud verzekerden, terwijl hij gedreigd wierd met berooving van tractement en afzettinge van zijnen dienst, omdat hij zwaarigheid maakte de nieuwe Kerkeordering in te voeren, waarbij aanmerkelijk is, dat de leden van den magistraat hen voegden in dezen bij den kerkeraad, schoon zekere De Roy, doen secretaris alhier des wege veel gewoels maakte, ondersteund door een geduchten arm” ¹⁾.

De schrijver putte zijn korte mededeeling uit de eenige bron, die hem ten dienste stond: „het Kerkelijk Resolutieboek Anno 1616”. Het is een klein notulenboekje van 1598—1628, dat sedert November 1608 geschreven door Fenacolijs, over het algemeen nog goed leesbaar is. Om De Roy was de buitengewone vergadering van den kerkeraad ten huize van den predikant belegd. Maar het was niet ter oorzaak van zijne ketterij, dat in deze „extraordinaire vergaderinge” verschenen waren Lenaert Gerrits, Huyg Jacobs, ouderlingen, Cornelis Claesz, oud-ouderling en Pieter Lenaerts, diaken, „also de anderen absent waren”. „Ter saecke van seker geschil tusschen onsen broeder Otho de Roy, secretaris en Lambregt Willemsz” waren

1) J. M. Hoffmann, *Leerrede over Jesaja 33: 20*, blz. 65.

zij samengekomen. De secretaris beklagde zich, dat Lambregt Willemsz „te Schiedam bij den secretaris een seker schrift had laten maken en off hij niet gemeent hadde iets te attenteeren ten sijnen nadeele”. Waarop Lambregt Willemsz repliceerde, dat hij „met hetselve schrift niets anders wilde zoeken dan de defensie van haere saecke, so wanneer het van noode soude mogen sijn”. Toen kwam het penningmeesterschap aan de orde. De secretaris zeide, dat Lambregt W. hem in het openbaar verweten had, dat hij naar het penningmeesterschap had gestaan. Hij verklaarde in dezen „onschuldig te sijn”. Zijn tegenpartij had gezegd zulks te bewijzen, — „versocht derhalve bewijs”. De penningmeester antwoordde op deze sommatie, dat hij geen ander bewijs had, dan dat de predikant hem had medegedeeld, dat de secretaris over deze dingen met hem „gecommuniceert” hadde. De predikant, die namens en met den kerkeraad zijn misnoegen te kennen gaf, dat Lambregt Willemsz „het getuygenis van den predikant misbruikte”, verklaarde inderdaad over de sollicitatie van den secretaris met den penningmeester te hebben gesproken. Maar „also een ieder de beste uytlegger is van sijne woorden, so heeft men hem te verstaen gegeven, dat men deselve niet verder mogte trecken dan de gelijkheid der saeck. Want belangende dezelve woorden seyde hij, dat de secretaris seekende sijn huysgesin voor te staen en bemerckende, dat het secretarisschap niet genoeg hem soude kunnen voeden, met hem daerover gecommuniceert hadde en dat de secretaris geseyt hadde: wat mij docht van het penningmeesterschap der visscherij?”

Fenacolijs had op deze vraag geantwoord „niet te sien, hoedat het selve bequameijk geschiede”. De secretaris zeide: „dat hij hoopte van jae en dat hij de gunst en de toesegging had van Jonckheer van Sevender”. Tot zoover het verslag van Fenacolijs. Waarop de secretaris zeide, dat hij dan toch niet schuldig was naar het penningmeesterschap te hebben gestaan.

De kerkeraad ging op dit laatste woord maar niet in, maar wilde niets liever dan de „reconciliatie der beide

personen". Daarom drong hij er bij Lambregt W. op aan te verklaren, dat de secretaris „wettelic of onwettelick niet naar het penningmeesterschap hadde gestaen". Dat was maar de beste oplossing, want in die verklaring konden ten slotte beide partijen zich vinden. De kerkeraad vermaande ze nog elkander „vriendelic te bejegenen". Wat ze ook beloofden ¹⁾. Zoo had deze buitengewone vergadering in de pastorie een goed verloop. Fenacolijs, die den secretaris wel kende, had de zaak voorzichtig getrakteerd. Maar ondanks de gunst en de toezegging van Van Seveder kreeg de secretaris den begeerden post toch maar niet. En wij kennen den baljuw uit Den Briel uit de dagen van Crijnsze. Het muisje zou een staartje hebben.

II.

Een ambachtsheer en het recht der Kerk.

De secretaris, die beloofd had Lambregt W. „vriendelic te bejegenen", hield zich rustig. Noch in de tweede helft van October, noch in geheel de Novembermaand was het noodig kerkeraadsvergadering te beleggen. Maar den 1sten December 1616 teekende Fenacolijs op: „De predicant is henen gereisd naar den Haag om met den Heer van Kenenburg te communiceren, — en daer de kerkeraadsverkiezing op handen was, had Z.Ed. geseyt, dat men doen soude volgen de orde van '91 bij eenige politycke en kerckelicke heeren in gebrueck. Hierover seyde de predicant, dat hij hem beswaert vond en versocht Z.Ed. om deze vrage te surcheren [^p]. Maer de Heer Kenenburg nam dit seer qualick" ²⁾.

Tot zoover deze sobere mededeeling. De Heer Kenenburg, die met Fenacolijs had samengewerkt in zake de „separatie" van Maaslandsluis, was sedert 1614 de eerste ambachtsheer. Het gesprek ging over de invoering der kerk-

1) *Resolutie van den Kerkeraad*, 15 Oct. 1616.

2) *Resolutie van den Kerkeraad*, 1 Dec. 1616.

orde van 1591. De twisten om die invoering zijn genoegzaam bekend. „De Staten”, zegt Dr. G. J. Vos, „toonden weinig ijver voor de religie, velen van hen waren heerschzuchtig, sommigen nog Papisten. De Kerk wilde bevestiging van de kerkorde van 1586, de Staten stelden in '91 eene andere op door eene Commissie van 8 politieke en 8 predikanten”¹⁾. „Papist” was Van Keenenburg niet, — maar of hij niet heerschzuchtig was? „Middelerwjl” — zoo teekent Fenacolijs verder aan — „is de predicaant door eene missive van 2 December weder ontboden om toekomende Woensdag bij den Heer te komen, hetwelk overmits den biddag²⁾ niet geschied is, maar des Donderdags. Met vele redenen heeft hij den predicaant opgehouden”. Roerend lijkt mij het pleidooi van Fenacolijs voor de rechten der kerk. Beleeft, zonder kruiperigheid, verzocht hij den ambachtsheer om te letten „op de behoudenis dergenen voor welke Christus zijn bloedt hadt gestort”. Maar de ambachtsheer wilde, dat het te Maaslandsluis zijn zou als te Maasland en te Delft, waarop de predikant antwoordde, „dat er wel plaetsen waeren waer het zoo niet en was, en dat Z.Ed. behoorde te bedencken, dat men in kerckelijke zaecken niet kon handelen als in politycke, dewijl politycke saecken met authoritheyten kunnen behandelt worden, maer kerckelijke saecken niet”. Ook wees hij er op, dat de Apostelen de menschen gebeden en gesmeekt hebben om in middelmatige dingen toe te geven. Paulus is allen alles geworden en gaf b.v. de besnijdenis toe, waarop de ambachtsheer antwoordde, dat Paulus ook spreekt van de overheid gehoorzaam te zijn. „Ondertusschen komt Z.Ed. met Van Sevender³⁾ binnen en daer wert besloten, dat hij aen de

1) Dr. G. J. Vos, *Geschiedenis der Vaderlandsche Kerk*², Dordrecht 1888, blz. 106.

2) De Algemeene Vast- en Bededag was Woensdag 7 Dec. 1616: Raadslagen tegen den welstand der Vereenigde Nederlanden.

3) Jhr. Otto van Sevender, Ambachtsheer van 1621—1628. Hij was een zwager van den Raadpensionaris. Vgl. mijne dissertatie: *Het Kerckelijk Leven der Gereformeerden in Den Briel*, Amst. 1915, blz. 152.

magistraet van Sluys een missive soude senden, om eenighen uyt de haeren te deputeren tot de verkiesing van den kerkenraad. Ende also is de predicant gescheyden". Wat een teekenachtig slot op deze conferentie! Wij zien den predikant henen gaan.

Het schrijven van den ambachtsheer bereikte den magistraet. Op zijn gewonen, verhalenden toon gaat Fenacolijs voort: „Middelertijt den 12den December is de missive van den Heer van Kenenburg in het college van de magistraet geopent. De magistraet, ten hoogste bewoghen, verstaende de groote onrust en beroerte, die in de gemeente te wachten stont, hebben vier uyt haer midden gedeputeert ten eynde Van Kenenburg van sijn voornemen af te brengen sijn gantsch onvriendelic ontvangen, sulcx dat men geenszins wilde luysteren. En wanneer sij haer swarigheden voorstelden, werden sij bij Van Seveder bespot, haer vraegende of sij soo teere Christenen waeren en voorts vermaenende haer te gaen bij den Predicant en seyden, dat sij sijnen raet soudent volgen. Ende also sijn sij gescheyden".

Wij kunnen er zeker van sijn, dat de ontvangst alles behalve vriendelijk is geweest, vooral de spotternijen van een Van Seveder zullen de schepenen pijn hebben gedaan en gekwetst. Nog dienzelfden avond begaven zij zich „volgens begeerte van den Heer" naar Fenacolijs, gaven hem hun wedervaren te kennen en wonnen sijn raad in. Maar raad gaf Fenacolijs niet, hij antwoordde „dat sij magistraten waeren en dat hij in dese saeck niets te seggen had".

„Des anderen daegs," — ik volg het teekenachtig verhaal op den voet, — „nml. den 14den December, is men over dese saeck collegialiter vergadert en na deliberatie is eenstemmiglick besloten de verkiesing des kerkenraets te laten op den ouden voet, welke resolutie den Heer van Kenenburg bij missive door een bode is overgesonden. Dewelke ¹⁾ daarom een andere missive gesonden heeft in

1) Nml. de ambachtsheer.

dewelcke hij begeerde, dat men de saeck sou reviseeren. Oversulcx is men weder vergadert bij occasie, doch eenighe absent waeren, begeerde de secretaris, dat hoewel het college niet vol was, sij evenwel souden resolveren, hetwelck geweygert is". De secretaris! In twee volle maanden hadden wij niets van hem gehoord. Hij komt naar voren en maakt gemeene zaak met den ambachtsheer tegen den magistraat. Zelfs besluit hij met den Maaslandschen predikant naar den Haag te gaan, in 't geheim met den bode, die de missive van den magistraat den ambachtsheer moest overhandigen. De ambachtsheer, na den Maaslandschen predikant ¹⁾ en den secretaris te hebben gehoord, besloot tegen den magistraat „bij hem selven gestelt" op te treden.

Een drietal beschuldigingen bevattē de missive, die de ambachtsheer den magistraat zond:

1°. dat de gecommitteerden van den magistraat, toen zij van Den Haag terugkwamen, terstond naar den predikant zijn gegaan;

2°. dat de kerkeraad sommigen tot standvastigheid had aangespoord;

3°. dat de predikant zijn invloed had aangewend „ten sijnen faveure".

De nauwkeurige notulen van den door en door eerlijken Fenacolijs hebben ons geleerd, wat er van deze beschuldigingen, vooral van de tweede en derde waar was. De magistraat verzuimde dan ook niet, Van Kenenburg er op te wijzen: ten eerste, dat hij zelf gezegd had, terstond naar den predikant te gaan; ten tweede, dat de kerkeraad van de magistraatsbesluiten niets wist, en ten derde, dat de predikant in het onderhoud gezegd had, „dat hij hunlieden soude obedieren naer Godts Woordt". De verdediging mocht niet baten. Want enkele dagen later teekende Fenacolijs o.a. op: „Ingekomen een missive van V. K. aan den predicant en schout ²⁾, in dewelcke Z.Ed. den schout,

1) Abraham C. van Vliet van 1605—1619.

2) De schout heette A. van Waes.

secretaris en twee schepenen ¹⁾, die hem toegevallen waren, mitsgaders den predikant en één ouderling en de twee naaste predicanten van Maeslant en Vlaerdingen de nominatie van den kerckeraet te doen en dat tegen de onwilligen soude geprocedeert worden als tegen onwilligen tegen de overheyt. Schout, secretaris en de twee schepenen sijn overeengekomen de verkiesing te doen op 30 December" ²⁾.

De kerckeraad besloot zich aan dat bevel niet lijdelyk te onderwerpen, maar juridisch advies in te winnen, hetgeen uit een korte aantekening blijkt. „Sijn eenige broeders nae den Haeg geweest en hebben gesproocken met den gereformeerden advocaat Georges ³⁾, dewelcke geseyt heeft, dat sij den predicant souden stercken en geenszins de saeck souden inwilligen. Staende de saeck is den predicant van Maeslant elcken dag op Sluys geweest en heeft veel communicatie gehouden met den secretaris en heeft verscheydene personen aengesproocken, om hen als ouderlingen en diaconen te laten gebruycken" ⁴⁾. Onder deze omstandigheden brak de 30ste December aan. De ambachtsheer zou het pleit verliezen.

III.

Het optreden van Van Sevendor.

Op bevel van Van Keenenburg kwamen den 30sten December Fenacolijs, de schout, de secretaris, één ouderling, twee schepenen, „die hem toegevallen waren”, de beide Remonstr. predikanten van Maasland en Vlaardingen te zamen „om de verkiesing te doen”. Het resultaat was van te voren te zien, zes, misschien zeven vóór, twee misschien slechts één tegen. Vóór de verkiezing legde

1) Een hunner was Cornelis Roels.

2) *Resolutie van den Kerckeraad*, 23 Decemb. 1616.

3) Indien ik althans goed lees.

4) *Resolutie van den Kerckeraad*, 29 Dec. 1616.

Fenacolijs de verklaring af, dat hij den ambachtsheer „niet conde obedieren, overmits sulcx was ter contrarie der magistraten”. De predikant van Maasland hernam: „Wat magistraten? — een deel dobbelaers en speelders”. Toen deelde Fenacolijs het advies van den Haagschen advocaat mede, om het bevel van den ambachtsheer niet in te willigen, waarop de Maaslander schamper sprak van den advocaat, die zijn eigen profijt zocht. Maar daar de verdere besprekingen tot niets leidden, ging men over tot stemming. „Sij stemden allen voor de verkiesinge, contrary den predicant” ¹⁾. Maar achter die ééne stem stond heel de magistraat, op twee schepenen na, heel de kerkeraad op dien éénen ouderling na, zoo goed als heel de burgerij: een visschersbevolking! Wat er tusschen den 30sten December 1616 en den 4den Januari 1617 is voorgevallen, weten wij niet; er zijn van die paar dagen geen aantekeningen gehouden. Maar dat men met de verkiezing verlegen was, blijkt zonneklaar, daar op den 4den Januari Fenacolijs en de schout naar den Haag gingen om opheffing te vragen van het bevel „uit naam van de tot de verkiesinge gecommiteerden”.

Op Woensdag ²⁾, den 4den Januari, kwamen Fenacolijs en de schout in den Haag, om den ambachtsheer mede te deelen, dat de gecommiteerden „de saeck soo swaer hadden gevonden, dat sij versochten die te surcheren”. Maar de ambachtsheer bleek hiertoe niet bereid. De schout, die het woord vroeg, zeide, dat het wel zou gaan, als de predikant er voor te vinden zou zijn, anders niet. Fenacolijs antwoordde, dat hij, daar hij de gemeentegebouwd had, „niet een instrument haerer verstoringe” wilde zijn. Waarop Van Keenenburg zeide: „God heeft de gemeente gebouwd”. Fenacolijs repliceerde: „door mij als instrument”. Ten slotte werd de ambachtsheer boos en zeide: Gij houdt het met de Contra-Remonstranten, waarop de

1) *Resolutie van den Kerkeraad*, 30 Decemb. 1616.

2) De verkiezing van den kerkeraad had dus Vrijdag daaraanvoorgaande plaats.

dominee antwoordde: „Ik ben van de Gereformeerde religie, voor welke onze vaders goed en bloed gestort hebben en lange en zware oorlogen gevoerd hebben en ik ben niet een titel van de belijdenis afgeweken, en ik wensch geen oorzaak harer verwoesting te zijn.”

Van Sevender, die bij zijn oom logeerde en die verzocht had bij het gesprek tegenwoordig te zijn, mengde zich in de discussie en vroeg, welke de redenen waren, die de gemeente verhinderden, de kerkorde van '91 in te voeren, waarop de predikant ten bescheid gaf, dat de gemeente vreesde, dat de invoering de brug zou zijn tot verandering der religie. De besprekingen leidden tot niets; „de verbitteringen werden gestadigh grooter”. Van Keenenburg en Van Sevender schreeuwden, dat de predikant „een grooten hoop volcx om de ooren wilde hebben”. Altijd slagvaardig antwoordde de aangevallene, „er een lust in te scheppen, dat de oogst des Heeren groot werde”. Fenacolijs stond op. Hij zeide, dat hij niemand vreesde, omdat hij God vreesde en dat het hem beter was te vallen in de handen Gods dan in die der menschen. Maar de schout deed nog een bemiddelend voorstel en wel, dat de kerkeraad het dubbeltal zou stellen en dat de ambachtsheer daaruit een keuze zou doen, „maar het werd plat afgeslagen”. Ten slotte zeide de ambachtsheer, dat hij ze wel vinden zou en er met den advocaat ¹⁾ over te zullen spreken ²⁾. Van Sevender kwam een paar dagen later naar Maaslandsluis. Nadat hij zich bij den schout had begeven, ontbood hij Fenacolijs en gelastte hem de genomineerde ouderlingen en diakenen mede te brengen, met de verkiezing voort te gaan en de verkiezing 's Zondags af te kondigen.

Hierop vergaderden de magistraat met den kerkeraad. Zij gaven den predikant last, den eerstkomenden Zondag de verkiezing van den kansel niet af te kondigen, terwijl beide colleges hem beloofden, dat, mocht hij gedeporteerd

1) Nml. Van Oldenbarnevelt.

2) *Resolutie van den Kerkeraad*, 4 Jan. 1617.

worden, zij hem niet zouden verlaten en dat hem, indien het geestelijk kantoor gesloten wierd, zijn traktement zou worden uitgekeerd. Ook zonden zij twee gedeputeerden naar Dordrecht, twee naar Schiedam, twee naar Amsterdam. „Die van Dordrecht sonden missive naer den Haag ter onser intercessie” ¹⁾. Het conflict gekomen! Fenacolijs en de kerkeraad en de magistraat en de burgerij contra den ambachtsheer en Van Sevender en den secretaris. Indien de predikant zou gedeporteerd worden, zouden zij hem niet verlaten, indien zijn traktement ingehouden werd, zouden zij hem „sijne gage” geven. Fenacolijs was er zeker van. De aantekeningen werden korter: Negen gecommiteerden naar den Haag. Van Oldenbarnevelt zegt „dat Kenenburg sich stille soude houden”. Aan Z. Excellentie werd een request overhandigd ²⁾. Ik ben te Delft geweest, waar ik Stangerus heb ontmoet. Het gerucht gaat door de stad, dat Venetius ³⁾ en Taurinus arbeiden aan mijne deportatie ⁴⁾. Van Sevender en de burgemeesters van den Briel, Van Velsen en Jan Willemsz Yerdam ⁵⁾ zijn op Sluis geweest en Van Sevender heeft den predikant van Sluis ontboden. In de herberg ⁶⁾ heeft hij hem aangesproken met groote dreigementen ⁷⁾. De secretaris en de schout zijn naar Den Haag geweest om met Van Keenenburg en Van Oldenbarnevelt te spreken ⁸⁾. Wat de secretaris en de schout bij den ambachtsheer en Van Oldenbarnevelt hebben gedaan, melden de notulen niet, maar waarschijnlijk staat het volgende er wel mee in verband. Den kerkeraad is door den schout te kennen gegeven, dat de biddag, die 's Woensdags gehouden werd,

1) *Resolutie van den Kerkeraad*, 7 Januari 1617.

2) *Aldaar*, 17 Januari 1617.

3) Ds. A. C. van Vliet van Maasland.

4) *Resolutie van den Kerkeraad*, 19 Jan. 1617.

5) Vgl. mijne dissertatie. blz. 141 en blz. 145.

6) „De Moriaan”, op de haven.

7) *Resolutie van den Kerkeraad*, 22 Jan. 1617.

8) *Aldaar*, 26 Jan. 1617.

voortaan Vrijdags moest gehouden worden, — en dan zou dit bevel een bewijs te meer zijn voor het bemoei-
ziek optreden van den ambachtsheer. Het verwondert mij
daarom niet, dat de kerkeraad den schout te kennen gaf,
dat de weekpredicatie voortaan 's Woensdags blijven zou ¹⁾.
De kerkeraad besloot bij den advocaat (Van Oldenbarne-
velt) op audientie te gaan. Van Oldenbarnevelt zeide, „dat
wij ons stille souden houden”, waarop Fenacolijs zeide,
dat de ambachtsheer zich stil zou houden. De deputatie ²⁾
gaf te kennen, dat de gemeente niet langer kon stil ge-
houden worden.

Het schijnt, dat het woord van Van Oldenbarnevelt tot
de afgevaardigden van den kerkeraad gericht, „dat sij sich
stille souden houden”, in de gemeente bekend is gewor-
den, want de schrijver teekent op: er ontstond eene
nieuwe beroerte, dat de gemeente „met dat stille houden”
bedrogen zou zijn. „Middelerwijl als Paeschen aenstaende
was, heeft den predikant agt dagen vóór de eerste afcon-
diginge aen den Kerkeraet gevraegt, ofte men het avont-
mael soude houden? — waerop geantwoord wierde:
jae”. Toen werd er eene deputatie benoemd, bestaende
uit den predikant en de beide ouderlingen Lenaert Ger-
ritsz en Pieter Pietersz de Lange, snijder, die vóór alle
dingen den schout Adriaen Willemsz en ook Joost van
Steelant bezocht. Beiden verklaarden, dat het hun leed
was, dat zij zich met de verkiezing hadden bemoeid en
beloofden van nu voortaan niets meer tegen de kerk te
zullen beramen. Het H. Avondmaal wierd gehouden.
Alsof er geen ambachtsheer was in den Haag en geen
Van Oldenbarnevelt en geen Van Sevender met zijn
„groote dreygementen” geschiedde de verkiezing op den
ouden voet. Tot ouderlingen werden verkozen Cornelis
Claes Cruydenier en Lambregt Willemsz en tot diakenen
Claes Pietersz Engelbrechts en Lambregt Fransz, metse-

1) *Resolutie van den Kerkeraad*, 31 Jan. 1617.

2) De deputatie bestond uit den predikant en twee ouderlingen.

laar ¹⁾. Hun tweede proclamatie geschiedde op den Pinksterdag ²⁾. Ook Van Sevender had het pleit verloren.

IV.

De secretaris en „zijn veel gewoels”.

Nadat de kerkeraad en de magistraat verklaard hadden „de verkiesinge te doen op den ouden voet” en in geval van conflict Fenacolijs niet te zullen verlaten en hem zelfs zijn traktement hadden gewaarborgd, legde de schout het hoofd in den schoot. Met Joost van Steelandt verklaarde hij, dat het hem leed was, zich met de verkiezing te hebben bemoeid, en hij beloofde nooit meer iets tegen de kerk te beramen. In tegenwoordigheid van allen bekende hij zijne schuld en op dezelfde vergadering verzoende zich Huyg Jacobs met den schout. Daarna ging de commissie ³⁾ naar den secretaris Otto de Roy. Maar deze was niet zoo spoedig bereid zijne schuld te bekenen als de schout. Hij begon met er zich op te beroemen, dat hij, — hij — zijne overheid had gehoorzaamd en dat de zaak nooit zoo ver gekomen zou zijn, als de predikant insgelijks zijne overheid had gehoorzaamd ⁴⁾. Zoo had het bezoek evenmin resultaten als den volgenden dag bij Fransz Willemsz en Pieter Patijn, „dewelcke seer qualic wilden luysteren” ⁵⁾.

De kerkeraad riep den secretaris ter verantwoording. Een viertal beschuldigingen werden tegen hem ingebracht:

1e. dat hij tegen Cornelis Meesz in een schuit, daarna tegen Aefgen Pieters, insgelijks in de poort van een herberg tegen Jan Crynen, smid en bezemmaker zou hebben gezegd: dat de gereformeerden leerden, dat de ééne

¹⁾ *Resolutie van den Kerkeraad*, 4 Mei 1617.

²⁾ *Aldaar*, 16 Mei 1617.

³⁾ De commissie bestond uit Fenacolijs en de beide ouderlingen L. Gerritsz en Pieter de Lange.

⁴⁾ *Resolutie van den Kerkeraad*, 19 Maart 1617.

⁵⁾ *Aldaar*, 20 Maart 1617.

mensch geschapen was ter verdoemenis en een ander tot zaligheid en dat hij tegen Jan Crynen had gezegd, dat Henricus, predikant, zulks tegen een geloofwaardig man had bekend;

2e. dat hij zich vijandig tegen de leer betoonde en dat hij gewoon was zeer lichtvaardig en gruwelijk van de voornaamste leeraars en lichten onzer kerk te spreken, zeggende: Beter tien Calvini verbrand, dan één Servetus;

3e. dat hij gezegd had liever tien andere gezindheden te dulden, dan tweeërlei gereformeerden;

4e. dat hij gespot had met de goddelijke praedestinatie, zeggende zeer lasterlijke woorden in gezelschap van eenige vrienden in den tuin: deze kool is gepraedestineerd om afgesneden te worden.

Dit alles ontkende hij niet, maar verzocht acte van beschuldiging en wilde zijn beschuldigers weten. De broeders besloten echter, hem aan te zeggen, dat het geven van de acte van beschuldiging onnoodig was, even als het noemen van de beschuldigers daar hij zelf de beschuldigingen had bekend ¹⁾.

Op de kerkeradsvergadering van 9 April verscheen de secretaris, maar nu ongeroepen en hij vroeg opnieuw „acte van beschuldiging”. Fenacolijs zeide hem, dat hem geen „acte van beschuldiging” zou gegeven worden, daar hij de aanklachten had toegestemd en geen berouw had getoond, weshalve hem het H. Avondmaal ²⁾ werd ontzegd. Hierover, zoo teekent Fenacolijs aan, was hij zeer ontevreden. Hij zeide, dat dronkaards en vechtersbazen wel toegelaten werden. Niet alleen hij, ook anderen lasterden en spraken „veel leelijks” van een predikant. Hiermede bedoelde hij den predikant van Maasland. Fenacolijs zeide, dat hij er op zou letten. „En vernemende, dat Gerrit Tonis die man was, soo heeft men hem geseyt, dat hij voor ditmael soude afblijven, seggende, dat wij

1) *Aldaar*, 21 of 22 Maart 1617.

2) Het H. Avondmaal werd gevierd op Paschen 26 Maart 1617.

geen lasteren konden verdraghen noch aan deze noch aen de andere sijde" ¹⁾).

Toen heeft de secretaris zich verantwoord over de volgende beschuldigingen :

1e. Over het branden van 10 Calvini, — „seggende bij occasie van sijn schadelic boeck van het ketterdooden" ²⁾;

2e. dat hij gezegd had liever tien gezindheden te zullen dulden, dan tweeërlei gereformeerden, — waarop hij antwoordde dat de gereformeerden het lichaam van Christus waren en dat het niet gescheurd mocht worden;

3e. over de kool, die gepraedestineerd was om gesneden te worden, had hij niets te zeggen;

4e. wat betreft den laster, dat de predikant zou leeren, dat God den éénen mensch geschapen had tot verdoemenis en den anderen tot de zaligheid, zeide hij, dat dit inderdaad zoo was.

Fenacolijs vroeg hem: Wanneer hebt gij mij deze dingen hooren zeggen? De secretaris antwoordde op deze vraag niet, maar begon te redetwisten over den tekst: „Velen zijn geroepen en weinigen uitverkoren" en zeide, dat Christus gestorven was voor alle menschen, hoofd voor hoofd. Ook zeide hij, dat de predikant de vijf punten had „ingewilligd". Fenacolijs antwoordde „sulcx onwaerachtigh te sijn". De secretaris zeide, dat het ons niet toekwam, iemand af te houden, maar wel ze te vermanen en uit Gods Woord te onderrichten. De besprekingen, Fenacolijs begreep het, leiden weer tot niets. Ten slotte richtte de praeses zich tot den secretaris met het woord: „Wij willen u niet persen, maar gij behoort u te wachten om de predikanten en de leer zoo grovelijk te lasteren". Maar hij wilde niet aflat en zijn talent, zooals hij zeide, in 't werk blijven stellen.

Deze „propositiën" werden in den vollen kerkeraad

1) Deze prachtige woorden teekenen Fenacolijs geheel.

2) De secretaris vergist zich. Niet Calvijn maar Théod. de Bèze schreef in 1554 zijn: *De haereticis a civili magistratu puniendis*. Vgl. mijn: *Beza Herdacht*, Maassluis 1905, blz. 29, aant. 2.

opgelezen. Er waren tegenwoordig: Pieter Pietersz, ouderling, Lenaert Gerritsz, ouderling, Huyg Jacobs, ouderl. en de diakenen: Ary Willemsz, Jacob Tonisz, Pieter Lenaert en Lenaert Gelis [?]. Van den ouden kerkeraad: Cornelis Claesz, Bastiaen Maertensz, Jan Pouwelsz, Claesz Pietersz Engebrechtsz ¹⁾. De secretaris gaf het nog niet op. 's Namiddags kwam er een bode bij den kerkeraad, die „een seecker geschrift voorlas den kerkeradet sommerende acte van beschuldigingen” ²⁾. Of de secretaris zich later met den kerkeraad heeft verzoend? Zijne dwalingen herroepen? Weer tot het H. Avondmaal is toegelaten? Het is mij onbekend gebleven. Maar dat hij het middelpunt is geweest van het verzet tegen den kerkeraad en ook porte-parole, is zonder twijfel. Na den secretaris werd Frans Willems Patyn ontboden, doch deze weigerde te komen, daar hij met De Roy afgesproken had, „niet te comen dan te saemen”. „Ondertussen Frans Willems heeft na desen tijt mede gelastert in de herbergh, also Claes Pietersz Engebrechts betuygde. Patyn is niet afgehouden, maer van hem selven afgebleven”.

Maar het verzet was gebroken. Frans Claesz gaf zijn leedwezen te kennen en beloofde zich voortaan in alles „te sullen schicken”. Zelfs de broeder van den secretaris Dirck de Roy „als hebbende sedert Kerstmis niet meer ter kerck geweest, maar te Maeslant” ³⁾, gaf toe. Op den biddag, door de H. O. den 20 Septemb. uitgeschreven „om de gemoederen in eenigheid te conserveeren”, kon Fenacolijs, sprekende uit Openbaringen 12 „van den vrede der Kercke”, gewagen van den vrede en van de rust, die in zijn geliefde „Sluysche gemeente” was wedergekeerd ⁴⁾.

V.

De zegepraal der Contra-Remonstranten.

Den 4den 1617 werden een tweetal ouderlingen en di-

1) *Resolutie van den Kerkeraad*, 9 April 1617.

2) *Aldaar*, 9 April 1617.

3) *Aldaar*, 17 April 1617. 4) *Alduar*, 20 Sept. 1617.

akenen gekozen. De verkiezing was geschied „op den ouden voet”. Zondags daarop hebben zij „hun eerste proclamatie” gehad. Hun tweede proclamatie volgde op den Pinksterdag, 14 Mei Maar 's morgens tusschen het tweede en derde kloggelui kwam er groote tegenstand, want de dorpsbode kwam met twee schepenen Joost Willemsz van Steelandt en Adrianus Adriaensz de Bij naar de pastorie, en heeft aldaar uit naam van den ambachtsheer een lang protest voorgelezen, waarin hij verklaarde „dat wij deden tegen het gebodt van de Hooge Overheyt”, protesteerende tegen de verkiezing van ouderlingen en diakenen. De predikant verzocht copie, welke geweigerd werd. Dit protest heeft hij ook voorgelezen ten aanhoore der verkozen ouderlingen en diakenen, die eveneens copie verzochten, wat eveneens geweigerd werd. „Dog onder andere heeft Lambregt Fransz sich bijzonder yverig betoont, de welcke uitriep: dat men ons vervolgen en uytroejen sou” ¹⁾. Een laatste, maar vergeefsche poging van den ambachtsheer. Ondertusschen kwamen de gekozenen bij den predikant en zij vermaanden hem met de proclamatie voort te gaan. Ook de kerkeraad, die dit verbod eerst vernam in de kerkeraadskamer, besloot den predikant aan te zeggen met de proclamatie voort te gaan „onaangesien den tegenstant”. Zoo werd den 21sten Mei ²⁾ de derde proclamatie gedaan en de bevestiging ³⁾. Dat was een doorn in 't oog van den ambachtsheer; hij zou zich wreken.

„Middelertwyl heeft men anders niet dan groote verbittering van den Heer van Kenenburg vernomen, want:

ten eerste, also hij den armen eenig erffelijk deel van 't Huys te Kenenburg belooft hadde, vijftig guldens, 't welc nu al tweemaelen ontfangen is, heeft syn Rentenier gesezt, 't selve niet meer aen Sluys uyt te betaelen;

verders heeft hy door den heemraedsbode het metsel-

1) *Resolutie van den Kerkeraad, 14 Mei 1617.*

2) *Fenacolijs teekende verkeerdelyk op: 21 Aprilis.*

3) *Resolutie van den Kerkeraad, 21 Mei 1617.*

werck van de H. H. Heemraeden Lambregt Frans doen opseggen op naem van de heeren Heemraeden, sonder dat nochtans de andere heeren daervan kennis hadden, gelyck ondersocht is;

insgelijcs deselve Lambregt gecomen synde tot syn huys om met hem te spreekken, heeft hem niet willen of hooren spreekken, niettegenstaande hij herhaaldelijk door den knecht of 'tjonckwyff daertoe versoght hadde;

wijders is ooc door den schout, namens den ambachtsheer hem het metselwerck van het dorp opgesegt".

„Bovendien" — wij zijn er nog niet — „bovendien heeft den ambachtsheer ooc gesproocken met den ontvanger Coolwyck hem belastende seeckere vijftig guldens, die eertijds den predicant toegelegd sijn, uyt oorsaeke datter geen bequaeme huysinge op Sluys is, dewelcke onaengesien, dat de tegenwoordige predicant de huysinge vrij hadde, 't welc door de gedeputeerden van het dorp, ten overstaan van Van Kenenburg is geteekent, die 't selve ooc geteekent hadde, niet aen de kerck en niet aen den predicant te betaelen".

Ik geef het stuk zonder commentaar. Ook in den soberen stijl, van allen hartstocht gespeend, geeft het ons geen hoogen dunk van het karakter van den ambachtsheer.

Het spreekt van zelf, dat de Maassluische gemeente zulk een ambachtsheer niet langer kon beschouwen als een „voedsterheer" der kerk. Van hem, den oom van Van Sevender, Jhr. Otto van Sevender, den Baljuw van Voorne, den zwager van Van Oldenbarnevelt, was er niets te hopen en zoolang de Raadpensionaris aan 't bewind was, alles te vreezen. Reeds in April 1618 besloot de kerkeraad den ambachtsheer te gehoorzamen in wereldlijke, maar niet in kerkelijke zaken. Het „jus patronatus" werd hem ook ontnomen ¹⁾. Eerst veel later, lang na de Dordsche synode zou het blijken, dat Fenacolijs goed had gezien. Op den 10den October 1627 „is den kerckeraet en kerckmeesters eerst bekend geworden een seec-

1) *Aldaar*, April—Mei 1618.

kere brief van absolute stellingen tot het voorleserampt en schoolmeesterampt bij Jonckheer Jacob van Egmont, Heer van Kenenburg aen Mr. Cornelis van der Houdt, tegenwoordig schoolmeester gedaen met insertie van deze clause: „Ick Jacob van Egmont, Heer van Kenenburg, ambagtsheer van Maeslant en Sluys, stelle en committeere mits desen in den staet van het voorleser- en schoolmeesterampt van den dorpe van Sluys tot alsulcke profyte en emolumenten als tot de voorsz. ampten vanouts toegestaen en beloovt hebben. Ende als het gebeurde, dat hij hem merckelick quam te ontgaen, so sal ik vermogen hem te deporteren en een ander in syne plaets te surrogeren, als breeder blycken by den principaelen brieve van 4 July 1613”.

„Overmits nu alles ten laetste tot onse kennisse gekomen is, soo ist dat wij onzerzijds verclaeren, dat wy sodaenige absolute stellingen van voorleser en schoolmeester bij den Heer van Kenenburg gedaen, niet toestaen, noch aennemen, maer deselve voor nul en geener waerde houden en dat wij derhalve Mr. Cornelis in sulcke qualiteyt als absolute gesette voorleser en schoolmeester noyt hebben erkent en hem alsnog niet erkennen” ¹⁾. De volgende week werd Mr. Cornelis voor den kerkeraad ontboden. De praeses berispte hem en zeide, dat hem de moeite, die de kerk gehad heeft om het „jus patronatus” niet onbekend kon zijn, laakte hem om het geheim gehouden stuk, bracht hem onder het oog, dat het voorlezer-, voorzinger- en kosterampt kerkelijke functies waren en dat hij „syne verbintenis ontfangen heeft van den politiecken kant”. „Over welcke saecken Mr. Cornelis bij den kerkeraad bestraft sijnde, sijne censure heeft aangenomen en syn leetwesen betuygt” ²⁾.

Hebben wij ons nu Fenacolijs voor te stellen als een, die het harnas aantrok voor zijne eigene meeningen, een

1) *Resolutie van den Kerkeraad*, 10 Oct. 1627.

2) *Aldaar*, 17 Oct. 1627.

onbezonnen ijveraar? In geen geval. Hij stond daarvoor te hoog. Evenals zijn ambt- en strijdgenoot Willem Crynsze uit den Briel is hij een zeer beminnelijk karakter. Een scherp, kwetsend woord komt nooit over zijn lippen en vloeit nooit uit zijn pen. Maar hij, de oud-rector der Latijnsche school te Delft, is meer klassiek gevormd, meer de man der fijnere beschaving. Evenals Crynsze werd ook hem verweten, dat hij „de Heeren” vreesde. Het was in 1617. Een zekere Cornelis Bloemaert ¹⁾ was door den kerkeraad onthouden, omdat hij afgebleven was van het H. Avondmaal. Fenacolijs zeide, dat hij wenschte, dat Bloemaert zulks niet gedaan had vooral in deze zware tijden, „in de welcke men behoorde de handen in malcanderen te vlijen, om de partijen in de Kercke Godts te wederstaen”. Om twee redenen was de man afgebleven. Vooral de tweede reden was ernstig. Het was om Fenacolijs, „overmits deese op de classis quam met de Arminianen te samen, 't welc niet en betaemde”. Maar de predikant zeide hem, „dat hy sig by de eendragt der kercke wilde voegen, sig aen de goede order onderwerpen en niet eygensinniglick op syn eygen staen, als men de suyverheyt der leer heeft volgens de oude kerckenordening en dat de geesten der propheten den propheten onderworpen sijn” ²⁾. Van Fenacolijs geldt „mutatis mutandis” het woord, gesproken bij den dood van bisschop Hoëgh te Viborg: „Onwankelbaar stond hij op den grond van het geloof, maar hield de armen open voor al wat menschelijk was” ³⁾.

S u a w o u d e.

1) Is deze Cornelis Bloemaert misschien dezelfde als Cornelis A. Bloemaert, die uit den Briel werd gedeporteerd? Vgl. mijne dissertatie, blz. 123 v.v.

2) *Resolutie van den Kerkeraad*, 18 Juli 1617.

3) Ingeborg Maria Sick, *Bij ons Thuis*, Utr. 1915, blz. 212 (Holl. vertaling).